

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

EYLEMDEN ÖNERİ PAKETİNE

**Erasmus+ KA220-SCH Okul Eğitiminde Stratejik
Ortaklık GÖÇÜN ÇİZGİ ROMANI
2023-1-TR01-KA220-SCH-000166103**

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Proje

Göçün Dijital Çizgi Romanı Projesi (DICOMI), savaş koşulları nedeniyle ebeveynleri yerinden edilmiş çocukların eğitim deneyimlerini iyileştirmeyi amaçlamıştır. Ukrayna'da başlayan savaş, Ukraynalı öğrencilerin eğitimsel ve sosyal deneyimlerini iyileştirmek amacıyla Avrupa'da olumlu eğitimsel müdahalelere yönelik çağrılar ortaya çıkmasına neden olmuştur. 2023-2024 eğitim-öğretim yılında 115.000'den fazla öğrenci yükseköğrenim görmek üzere başka ülkelere taşınmıştır. 2008-2009 yıllarında ise bu sayı 21.000'di (Stadnyi, 2025). Yükseköğrenim öğrencilerinin göçündeki bu beş katlık artış, OECD ülkelerinde sığınma talebinde bulunan Ukraynalılara ilişkin verilere de yansımış ve bu sayının 2015 yılında 25.000 kişiyle zirve yaptığı bildirilmiştir (OECD, 2026). Nisan 2026 sonu itibarıyla, Avrupa genelinde savaş nedeniyle koruma altında bulunan Ukraynalıların sayısının 4,37 milyon olduğu tahmin edilmektedir (Eurostat, 2026). Çekya, Polonya ve Slovakya sırasıyla en yüksek sayıda koruma statüsü sahibine ev sahipliği yapmaktadır. Yüksek göç ve geçici koruma oranları, Ukraynalıların yaşamlarında ve eğitim fırsatlarında önemli değişikliklere yol açmıştır.

Yükseköğretim mezunlarının oranları, raporlamayı yapan ülkenin vatandaşlarının diğer Avrupa ülkelerinin vatandaşlarına kıyasla belirgin bir avantaja sahip olduğunu göstermektedir (Eurostat, 2027). Ayrıca, raporlamayı yapan ülkenin vatandaşlarında ev sahipliği oranı %70-50 arasında değişirken, raporlamayı yapan ülkeye göç eden diğer Avrupa ülkelerinin vatandaşlarında bu oran %35-42 arasında değişmektedir. Medyan gelir, ülke vatandaşları ile diğer AB vatandaşları arasında benzer olsa da bir Avrupalının başka bir Avrupa ülkesine göç etmesi durumunda dışlanma, yoksulluk ve işsizlik riskleri daha yüksektir. Bu koşullar, savaş nedeniyle memleketlerinden ve ülkelerinden yerinden edilen Ukraynalı göçmenleri de etkilemektedir.

Göçün bir nedeni olarak savaş, Suriye, Filistin, Uygur bölgesi, İran, Irak ve diğer birçok ülke için de geçerlidir. Avrupa ülkeleri olmamalarına rağmen, bu ülkeler de savaş ve göçten eğitim ve yaşam koşulları açısından etkilenmektedir. Türkiye, 2011 yılında başlayan Arap Baharı'ndan bu yana çok sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın ulusal istatistiklerine göre, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin sayısı 2.280.542'dir. Tek bir ülke için oldukça yüksek olan bu sayı, hem aileleri savaş nedeniyle yerinden edilmiş Suriyeli öğrencilerin hem de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

öğrencilerin demografik yapısını, nüfus dağılımını, eğitim olanaklarını ve eğitim deneyimlerini önemli ölçüde etkilemektedir.

Avrupa ve Türkiye’deki eğitim politikaları, hem Avrupa hem de Türkiye açısından savaş kaynaklı göçe yanıt vermektedir. Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilere eğitim, sağlık ve sosyal hizmetleri ücretsiz olarak sağlamaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli öğrenciler, K-12 düzeyinde eğitim almak üzere okullara kaydedilmekte ve ders kitapları kendilerine ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Ayrıca, PIKTES (Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi) gibi projeler, geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencileri kapsayıcı etkinliklere dâhil ederek olumlu yanıt vermektedir. Proje, geçici koruma altındaki ailelere maddi yardımlar ve dil konusunda güçlük yaşayan öğrencilere Türkçe kursları sağlamaktadır. Koruma altındaki kişilerin, özellikle kadınların, ihtiyaçları analitik olarak incelenmekte (Yücel et al., 2018), “Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocuklarının Sosyal ve Ekonomik İstikrarının ve Dayanıklılığının Güçlendirilmesi Projesi” gibi ulusal ve uluslararası projeler başarıyla yürütülmektedir.

Göç ve kapsayıcılığa yönelik ulusal ve uluslararası projeler, öğrencilerin eğitim deneyimlerini geliştirmektedir. Ancak ulusal ve uluslararası istatistikler ve veriler, ebeveynleri savaş ve diğer zorlayıcı nedenler nedeniyle göç etmiş öğrencilerin deneyimleri ve eğitim olanakları hakkında açıklayıcı değildir. Aileleri göç etmiş öğrencilerin gerçek deneyimlerinin, kapsayıcılık ve bütünleşmenin Avrupa Birliği’nin (AB) önemli hedefleri olduğu Avrupa genelinde iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle DICOMI Projesi, aileleri savaş ve diğer zorlayıcı nedenler nedeniyle göç etmiş öğrencilerin kapsayıcılığını ve bütünleşmesini geliştirmeyi amaçlamıştır. Proje, tasarımı ve stratejisi bakımından türünün tek örneğidir. Çocuklar, öğrenciler, gençler ve yetişkinler için güçlü ve ilgi çekici bir okuma türü olan dijital çizgi romanları kullanmaktadır. Ayrıca DICOMI Projesi, güçlü bir bilgi ve bağ kurma kaynağı olarak göçmen ailelerin gerçek hikâyelerini içermektedir.

Çizgi romanlar, yedinci sanat olarak nitelendirilmekte ve metin, görsel ve hareketi kâğıt üzerinde bir araya getiren ilgi çekici bir okuma türü olarak değerlendirilmektedir. Çizgi romanlar, yalnızca dil öğretim materyalleri değil, aynı zamanda öğrencilerin anlama ve katılımını geliştiren bilişsel açıdan ilgi çekici öğretim araçları olmaları nedeniyle 1900’lü yılların ikinci yarısında bir öğretim yöntemi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Sones, 1944). Bazı araştırmacılar çizgi romanları sınırlı sayıda kelime içermeleri nedeniyle eleştirse de çizgi romanlar, sayıca fazla olmayan ancak anlamlı kelimelere ek olarak her renk, unsur, hareket,

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ses ve görsel aracılığıyla okuyuculara anlamla dolu bir bağlam sunmaktadır (Bramlett et al., 2016). Çizgi romanlar üzerine yapılan deneysel araştırmalar da öğrencilerin motivasyonu ve akademik performansı (İlhan & Oruç, 2019), eleştirel düşünme becerileri ve anlamaları (Tekin & İlhan, 2026) ve katılımları üzerinde olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır. Çizgi romanlar; edebiyat (Tekin, 2026), fen bilimleri (Koutníková, 2017), matematik (Tay et al., 2024), sosyal bilgiler (İlhan & Sin, 2024), tarih (İlhan & Oruç, 2019) ve diğer çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Çizgi romanları entegre eden öğretim tasarımları, öğrencilerin motivasyonunu, katılımını ve akademik başarılarını artırmakta; eleştirel düşünme ve yaratıcılık gibi 21. yüzyıl becerilerini harekete geçirmektedir.

DICOMI Projesi, göç ve bütünleşmenin hedeflendiği derslerde öğrencilerin katılımını sağlamak amacıyla çizgi romanları temel öğretim yöntemi olarak kullanmıştır. Öğrencilerin göç ve savaşa ilişkin anlayışlarını ve empatilerini geliştirmek amacıyla Proje, savaş ve diğer zorunlu nedenlerle göç etmiş ailelerin tanıklıklarından yararlanmıştır. Projenin ilk etkinliği, tüm ortak ülkelerin (Almanya, İsveç, Hollanda, Türkiye ve Ukrayna) savaş ve diğer zorunlu nedenlerle göç etmiş ailelerle görüşmeler gerçekleştirmesini içermiştir. Bu görüşmelerde, bu ailelerin göç hikâyelerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Göç nedenleri, göç etme kararının alınma süreci, göç süreci (hem yasal süreç hem de göç yolculuğu) ve göç sonrasındaki bütünleşme, aile yaşamı ve eğitim açısından deneyimler; Almanya, İsveç, Hollanda, Türkiye, Ukrayna ve diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan 47 göçmen aileye sorulmuştur. Aileler Ukrayna, Suriye, Afganistan, Yemen ve diğer dezavantajlı ülkelere gelmektedir. Her görüşme, göç konusunda özgün bilgilere ulaşmak amacıyla proje kapsamında kaydedilmiş ve yazıya aktarılmıştır.

Göç hikâyeleri, yasal süreçler, pasaport, vize ve sığınma başvuruları açısından yaşanan zorlukları içermiştir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, hikâyelerin çoğu bu aileler için ya göçten önce savaş koşulları nedeniyle, ya göç sırasında son derece zorlu seyahat koşulları nedeniyle ya da göç sonrasında bütünleşme ve maddi imkânlarla ilişkin yaşanan güçlükler nedeniyle ciddi travmalar içermiştir. Bu hikâyeler, hem görüşmelerden elde edilen özgün örneklerle gerçek hikâyeleri yansıtacak hem de eğitimsel amaç ve ölçütleri karşılayacak öğretim amaçlı hikâyelere uyarlanmıştır. Ailesi göç etmiş hiçbir öğrencinin travmatize edilmemesine veya göç eden öğrenciler ve aileleri için acıma ya da utanç duygularının uyandırılmamasına özel önem verilmiştir.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Hikâyeler uyarlandıktan sonra, üç temel proje amacı doğrultusunda eğitimsel hedefler belirlenmiştir:

- Ukrayna'daki ve diğer savaş deneyimi yaşayan ülkelerdeki savaşlar veya diğer zorlayıcı nedenler nedeniyle aileleri göç etmiş öğrencilerin kapsayıcılığını ve bütünleşmesini geliştirmek
- DICOMI modüllerinin dijital çizgi romanlar ve sosyal-duygusal öğrenme hedefleri aracılığıyla sosyal kapsayıcılık, okuryazarlık, dijital yeterlikler, kültürel farkındalık ve aktif vatandaşlık gibi temel yeterlikleri geliştirmek
- Öğretmen eğitimi yoluyla öğretmenleri, okul yöneticilerini ve diğer eğitim mesleklerini desteklemek ve DICOMI Modüllerini sosyal kapsayıcılık için çizgi romanlarla zenginleştirilmiş öğretim ve eğitim açısından güçlü bir kaynak olarak tanıtmak

Bu hedefler, göçmen ailelerin gerçek hikâyelerini yansıtan DICOMI Çizgi Romanlarının oluşturulmasına rehberlik etmiştir. Her bir çizgi roman, proje hedeflerini karşılamak amacıyla kullanılan her bir ifade, görsel, sembol ve renklendirmeye özel dikkat gösterilerek tasarlanmıştır. Görüşmeler sonucunda, her biri DICOMI modüllerine entegre edilen 10 çizgi roman oluşturulmuş ve bu çizgi romanlar şu temalar altında yapılandırılmıştır:

1. Göç, hareket eden her canlı içindir
2. Kültürel çeşitlilik
3. Göç yolculukları
4. Göç politikaları
5. Zorunlu göç
6. Bütünleşme ve aidiyet
7. Göç ve okul (dil ve arkadaşlar)
8. Kalkınma ve göç
9. Çoklu aidiyetler
10. Göç ve iklim değişikliği

Çizgi romanlar, tüm ortak ülkelerde öğretmen eğitimi ve öğrenci uygulamalarında temel öğretim aracı olarak kullanılmış ve en az 2 öğretmen ile 10 öğrenci katılımcı yer almıştır. Projenin uygulama süreci her bir ortak tarafından başarıyla gerçekleştirilmiş ve toplam 31 öğretmen ile 116 katılımcıya ulaşılmıştır.

Bu rapor, DICOMI projesi ve elde edilen sonuçlar temelinde bir politika önerisi olarak hazırlanmıştır. DICOMI projesi, beş ortak ülkede (Almanya, İsveç, Hollanda, Türkiye ve

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Ukrayna) küçük ölçekli toplantılar aracılığıyla eğitim paydaşlarını ve son kullanıcıları bir araya getirmeyi amaçlamıştır. Küçük ölçekli toplantılara öğretmenler, lisansüstü öğrenciler, okul müdürleri, müdür yardımcıları, ebeveynler, sivil toplum kuruluşları (STK) temsilcileri, küçük ve orta ölçekli işletmelerden girişimciler, politika yapımcılar ve akademisyenler katılmıştır. Farklı geçmişlere sahip katılımcıların yer aldığı bu toplantılarda, politika önerileri geliştirmek amacıyla projenin modülleri değerlendirilmiştir. Bu tartışmalar ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda, politika önerileri dört hedef kullanıcı grubu altında sınıflandırılmış ve her biri ayrı bir paket olarak düzenlenmiştir:

- Eylemden Öneri Paketine: Öğrenciler İçin
- Eylemden Öneri Paketine: Aileler İçin
- Eylemden Öneri Paketine: Öğretmenler İçin
- Eylemden Öneri Paketine: Karar Vericiler İçin

Katılımcılar

Küçük ölçekli toplantılar, akademik başarıyı geliştirme ve erken okul terkini azaltma açısından DICOMI proje modüllerinin etkililiğini değerlendirmek üzere eğitim paydaşlarına ve son kullanıcılarına ulaşmayı amaçlamıştır. Beş farklı ülkede (Almanya, İsveç, Hollanda, Türkiye ve Ukrayna) gerçekleştirilen küçük ölçekli toplantılara 154 katılımcı katılmıştır. Katılımcılar; ilkokul ve ortaokul öğretmenleri, STK temsilcileri, küçük ve orta ölçekli işletmelerden girişimciler, okul müdürleri ve müdür yardımcıları, akademisyenler, araştırmacılar, lisansüstü öğrenciler ve politika yapımcılardan oluşmuştur.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Kaynakça

- Bramlett, F., Cook, R., & Meskin, A. (Eds.). (2016). *The Routledge Companion to Comics* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315851334>
- Eurostat. (2027). Migrant inclusion and integration dashboard. <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/dashboard/migrant-integration-inclusion/>
- İlhan, G. O., & Sin, M. (2024). Reflections of "Use of Comics in Social Studies Education" Course: The Opinion and Experiences of Teachers. *SANE Journal: Sequential Art Narrative in Education*, 2(8), 2.
- İlhan, G., & Oruç, Ş. (2019). Comic books use in social studies lesson: Texas history. *Education and Science*, 44(198), 327-341. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7830>
- Koutníková, M. (2017). The application of comics in science education. *Acta Educationis Generalis*, 7(3), 88-98.
- OECD (2026), *Ukraine's Strategic Response to the Displacement Crisis: Return, Reintegrate, Reconnect*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9b773da4-en>.
- Sones, W. W. D. (1944). The comics and instructional method. *The Journal of Educational Sociology*, 18(4), 232-240.
- Stadnyi, Y. (2025). Student migration to western universities: How many Ukrainians left between 2008 and 2023—and where. <https://voxukraine.org/en/student-migration-to-western-universities-how-many-ukrainians-left-between-2008-and-2023-and-w>
- Tay, X. W., Toh, T. L., & Cheng, L. P. (2024). Primary school students' perceptions of using comics as a mode of instruction in the mathematics classroom. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 55(4), 997–1023. <https://doi.org/10.1080/0020739X.2023.2170287>
- Tekin, E. (2026). Graphic novels in teacher education: Preservice teachers' pedagogical reflections on crime and punishment. *International Journal of Field Education*, 12(1), 1-18. <https://doi.org/10.32570/ijofe.1905387>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Tekin, E. and İlhan, G. O. (2026). *The Great Gatsby* reimagined: Preservice English teachers' critical reading of the novel and graphic novel. *Literacy*, 60(1):e70014.
<https://doi.org/10.1111/lit.70014>.

Wallner, L., & Barajas, K. E. (2020). Using comics and graphic novels in K-9 education: An integrative research review. *Studies in Comics*, 11(1), 37-54.

Yücel, A., Utaş, C., Luchsinger G., Vurgun, İ., Kavlak İ., Kristjansdottir, B., & Freizer, S. (2018). Needs analysis of Syrian women and girls under temporary protection in Türkiye.
<https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/Country/Turkey/The%20Needs%20AssessmentTRWEBcompressed.pdf>